

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מטות
תמוז ה'תשע"ו ב'שכ"ז
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

השלמה בעניין י"ז בתמוז הנדחה, האם ענייני האבילות מתחילים בליל התענית,
וכן לגבי מוצאי תשעה באב.

פירוש רבינו אברהם בן שלמה זצ"ל בכת"י, בעניין הבקעה העיר – שנבקעה
מעצמה.

מדוע אנו אומרים ברצה והחליצנו וכן במנחת שבת ובברכה מעין שלש, "הנח לנו
אבינו ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו", כביכול רק "ביום מנוחתנו" לא תהי צרה
ויגון.

בעניין משחק הקלפים, שיש בהם חשש של ע"ז.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 486

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 362

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.
השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א,
וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.
פרטים בטלפון: 050-4140741. נא לתאם זאת לפני השיעור.
והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים,
ימלא המקום ב"ה כל משאלות ליבם לטובה. אכ"ר.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת רבי יוסף בן צדוק דהרי ז"ל תנצב"ה. נדבת בנו ידידנו רבי איתי דהרי הי"ו. ולהצלחת בנו יצחק נ"י, והבת מרים שתחי'. המקום ברוך הוא ימלא כל משאלות ליבם וליבכם לטובה, אכ"ר.

השלמה בעניין י"ז בתמוז הנדחה, האם ענייני האבילות מתחילים בליל התענית, וכן לגבי מוצאי תשעה באב.

במשנה במסכת תענית [פרק ד' משנה ו'] כתוב כך, חמישה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז, וחמישה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז, נשתברו הלוחות, ובוטל התמיד, והבקעה העיר, ושרף אפוסטמוס את התורה, והעמיד צלם בהיכל. בתשעה באב, נגזר על אבותינו שלא ייכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשנייה, ונלכדה בית תור, ונחרשה העיר. ואח"כ כתוב, משנכנס אב ממעטין בשמחה.

בשיעור הקודם דיברנו, בעניין ליל שבעה עשר בתמוז, האם מאז כבר מתחילים העניינים, שנוהגים להחמיר בהם בימי בין המצרים. כל דבר, לפי מנהגו. כגון, מי שמחמיר לגבי נישואין, כפי המקובל גם אצלנו, שנמנעים אז מן הנישואין ומן האירוסין, ואפילו מן השידוכין. אין הכוונה לשידוכין בעצמן, שמזה אין נמנעים. אלא לסעודת שידוכין, דהיינו לשמחה שעושים. ובעצם, כל שמחה שאינה קבועה והכרחית, ואפשר לדחותה, דוחין אותה. לא כמו מילה, ופדיון הבן, שחיובם תלוי בזמן. וסימניך, ההפטרות דח"א, לפי מנהגינו, דברי, חזון, איכה. דח"א, נרמז בכך לשון דחייה. כלומר, כל שמחה שניתן לדחותה, מניחים ודוחים אותה. אפי" בר מצווה, כפי שעושים בזמנינו, אנחנו מעדיפים שידחו זאת לאחר תשעה באב.

ודיברנו על השאלה, האם ישנו חילוק, כאשר י"ז בתמוז ותשעה באב, הם נדחים, כמו בשנה הזאת. לא נחזור על הנושא הזה, כיון שכבר עמדנו על כך באריכות בזמנו [בשיעור מוצש"ק מטות ה'תשע"ב]. כי למעשה, מבחינת 'מנהג', המנהג איננו ברור או ידוע. אבל נראה לי בס"ד, לפי הראיות, ולפי כל מיני הוכחות, שמצד הדין, אפילו כאשר י"ז בתמוז חל בשבת ונדחה ליום ראשון, שבעצם ביום שבת כבר היה י"ז בתמוז, בכל זאת, כיון שהתענית נדחת ליום המחרת, אזי בלילה עדיין אין שום עניין של תענית ושל צער. דהיינו, מהבחינה ההלכתית, אין שום הגבלות. כמובן, מי שיחמיר, תבוא עליו הברכה. אבל מצד הדין, וכן מצד המנהג המקובל, לגבי הדברים שנוהגים להחמיר בהם בימי בין המצרים, כגון דברים חדשים, וכן תספורת, כפי שרבים נוהגים, והוא הדין שירה וכו', אזי בליל י"ז בתמוז, הדברים עדיין מותרים. הסברנו שם את העניין באריכות.

אולם ישנה נקודה נוספת, שלא דיברנו עליה אז, וברצוני להוסיף כעת בס"ד דבר חידוש, לגבי מה שכתב בספר עבודת ישראל, בפרשת השבוע הבאה, אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעִבְאֲתָם וגו' [במדבר ל"ג, א']. כידוע, בפרשה זאת, ישנן מ"ב מסעות. ותמיד הפרשה הזאת נקראת, בימי בין המצרים. לפי דבריו, נראה כי הדבר פשוט לו, שכל האיסורים והחומרות הללו מתחילים מהלילה. כי הוא עושה חשבון כדלקמן. הרי אותן מ"ב המסעות, שנסעו בני ישראל, לא היו לחנם. מלבד מה שכבר רש"י מסביר, כי מ"ב המסעות הן קצת, והקב"ה עשה חסד עם ישראל. דהיינו, היתה גזירה, ויָנַעַם בַּמִּדְבָּר [במדבר ל"ב, י"ג]. היה יכול להיות, צער הרבה יותר גדול. מבחינת האפשרויות, היה יכול להיות הרבה יותר ממ"ב מסעות.

הוא כותב כך, מ"ב מסעי בני ישראל, הם בקדושת שם בן מ"ב, שבו עליית העולמות וכו'. כי כל המסעות שנסעו ישראל, העיקר היה לתקן כל המקומות, ולהגביה ניצוצות הקדושה מהם. ולכן נכתבו בתורה, שמות המסעות, והמקומות אשר תיקנום בתקנה. וזהו ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי יי', שמשה כתב כל מה שהוציא ניצוצות קדושה במסעיהם שנסעו. ושנסעו עפ"י ה'. הקב"ה קבע, מתי יסעו, ולהיכן יסעו. ולא נסעו במקום אחר, זולת שהוצרכו לתקן. וזהו ואלה מסעיהם למוצאיהם, ודפח"ח.

המסעות היו, בכדי להוציא מהם את הקדושה. כך הם עשו בזמנם. ואנחנו, בקריאת התורה, כאשר אנחנו קוראים זאת, אנו גומרים את הפעולה הזאת ומשלימים אותה. מה שעוד נשאר. כי המה דברים שכמעט אין להם סוף. וועיין עוד מה שביארנו בס"ד בהרחבה בנפלאות מתורתך פרשת מסעי ע"פ מסעיהם למוצאיהם דף שס"ה.

והוא ממשיך וכותב, והנה פרשה הזאת נקראת תמיד בין המצרים, שהם נחשבים כ"א יום. כמו שפירש רש"י באיכה [א', מ']. ועשרים ואחד יום, ועשרים ואחד לילות, הם ארבעים ושניים, כנגד מ"ב מסעות שצריך לעבור בין המצרים בכמה מסעות, לתקן הכל ולעבוד את ה'. הגם שהזמן גרמא, להיות עצב ונאנח על חרבן בית ה', עכ"ז יש לחזק את עצמו ולטהר לבבו, ולעבוד ה' בתורה ותפילה בשמחה, בפרט בשעת אמירת שירות ותושבחות.

דהיינו, הגם שהאדם עצוב, בכל זאת שלא יהיה שקוע בעצבות ח"ו, כי אי אפשר לעבוד את הקב"ה בעצבות. זה דבר מסוכן. מאידך, ישנם דברים, שצריך להצטער עליהם. לכן, הדבר צריך להיות, 'כצל עובר'. כלומר, צריך

צריכים לדעת עוד לגבי המקומות המסויימים שהם נסעו, זה לא היה לחנם, אלא ישנו עניין וישנה סיבה, באותן המקומות הללו בדוקא, היות והיו שם ניצוצות קדושה, שצריכים ללקטם ולהעלותם. לכן הם הגיעו, דוקא למקומות הללו. ויסעו, ויחנו. א"כ, אותן 42 מסעות, הן כנגד השם הקדוש בן מ"ב, אשר מעלה את התפילה. זהו 'אנא בכח, גדולת ימינך וכו'. לכן אנחנו אומרים זאת בכל ליל שבת, או בסוף האשמורות. וכדומה. סגולת השם הזה, להעלות את התפילה. בַּשְּׁתִּים יִכְסֶּה פָּנָיו וּבַשְּׁתִּים יִכְסֶּה רַגְלָיו וּבַשְּׁתִּים יַעֲוֹף וְיִשְׁעֵיהוּ וְ, ב']. זהו, אנא בכח, גדולת ימינך, תתיר צרורה וכו'. ישנו עניין בכך, לחלק כל שתי תיבות בפני עצמן.

בספר עבודת ישראל [הופשטיין, בפרשת מסעי] אומר, כי מ"ב המסעות הללו, מכוונים לימים האלה. שהרי ימי בין המצרים, הם עשרים ואחד יום. מתחיל בשבעה עשר בתמוז, חודש אב הוא חודש חסר, עד תשעה באב, יוצא 21 יום. ימים ולילות. אם כן, אם נאמר כי החשבון הוא בלי ליל י"ז בתמוז, יוצא שזה רק מ"א מסעות. זאת שאלה.

עיקר הנקודה של בעל העבודת ישראל, היא לא הפרט הזה, רק אנחנו עומדים על כך. אצלו, הדבר פשוט וברור, והוא רק מכניס זאת בתוך הדברים האחרים. הוא מדבר לגבי הימים האלה, ימי בין המצרים, כי אלו ימים של עצבות, ימים של צער ואבילות, אבל הוא מדגיש, כי זה לא דיכאון ח"ו, לא עצבות גמורה. אפילו יום ת"ב, שהוא יום חושך ואפילה, יום מר ונמהר, בכל זאת, אין זאת עצבות עד הסוף. גם ביום הזה, ישנו מקום קצת לשמחה. והסיבה היא, כי ביום תשעה באב, נולד המשיח. יש אומרים, אחרי חצות ת"ב. ויש אומרים, במוצאי ת"ב. בכל אופן, שורש התיקון והגאולה, קשור בעצם ביום הזה.

לעבור מעניין לעניין. ישנו זמן בתפילה, כגון בשירת הים, שבו האדם צריך להיות שמח. בזמן שהוא אומר שירים ותושבחות להקב"ה, הוא צריך להיות בשמחה. אינני מדבר על יתר היום, שהדבר אסור, או אולי לא להביע זאת. אבל ישנם דברים, כגון כאשר הוא לומד תורה, צריך שהלימוד יהיה בשמחה. א"כ הוא בגדר 'נוסע'. יוצא כי בעצם, העצבות והשמחה כאילו משמשים בערבוביא.

והוא ממשיך וכותב, ועיקר העניין, להתחזק ולאמץ את לבבו בעתים הללו, לבלתי יפול ברשת ההתרשלות מעבוד ה' חלילה. ואפי' בת"ב, שהוא חושך למראה עין, הגם שיש לבכות במר נפש על כל אשר מצאתנו ביום ההוא, מ"מ יש לשמח לב המלך בשמחה העתידה, שבו יולד מנחם, ויגאלנו במהרה, וישמח ה' במעשיו, והיתה לו המלוכה כימי קדם.

אם כן, כיצד מיישבים את העניין הזה, לפי שיטתנו דלעיל?

אולי נאמר, כי אין הכוונה לליל שבעה עשר בתמוז, אלא למוצאי תשעה באב. הרי כתוב בשו"ע [או"ח סי' תקנ"ח], בתשעה באב לעת ערב הציתו אש בהיכל, ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי. ומפני כך, מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין בליל עשירי ויום עשירי. אבל בודאי שאיננו נוהגים כך. דהיינו, במוצאי ת"ב, אנחנו לא נוהגים שום דבר של אבילות. אולי ישנם יחידי סגולה הנוהגים כך, ואנחנו לא יודעים, כיון שזה לא מפורסם. בכל אופן, המנהג הפשוט הוא, שלא החמירו בכך כלל.

כתבתי בס"ד בשע"ה [חלק ג'] (מועדים) סימן ק"ה סעיף כ"ג] כך, במוצאי תשעה באב, מותר לפי

הדין לאכול בשר ולשתות יין, וכל שכן לכבס ולהסתפר או לרחוץ בחמין, ושאר הדברים האסורים בשבוע שחל בו ת"ב. כל מה שהיה אסור עד עכשיו, במוצאי תשעה באב, הכל מותר. מצד הדין, מותר אפילו לעשות נישואין במוצאי ת"ב, עם כל השמחה, כיון שכבר נגמר הכל. 'שבוע שחל בו ת"ב', פירושו הימים שלפני ת"ב. אבל ממוצאי ת"ב, הכל מותר. וזאת למרות שבשו"ע כתוב, כי מנהג כשר, לא לאכול בשר ולא לשתות יין, עד יום העשירי, דהיינו למחרת, כי אז רובו של היכל נשרף. והסיבה היא, כפי שאמרנו. בכל זאת, כנראה אבותינו לא רצו לקבל את החומרא הזאת, כיון שישנו כאן צד הפוך, שהדבר לא כדאי. דהיינו, זה לא שהם הקילו בכך, אלא שזהו זמן של שמחה ונחמה. הרי בת"ב בעצמו, בתפילת המנחה, אנחנו כבר יושבים על הכיסאות, ומראים נחמה. והסיבה היא, כי הקב"ה כילה חמתו בעצים ואבנים. א"כ, בעצם יש לנו כעת שמחה. כי טבעו בארץ שְׁעָרֶיהָ [איכה ב', ט']. החרבן היה, למראית העין. נכון שרובו של היכל בו נשרף, אבל זהו לא ההיכל האמיתי. הרי כתוב, שמלאכי השרת העלו את ההיכל למעלה וכו'. כלפי חוץ, בית המקדש נשרף. אבל, 'קמחא טחינא טחינת'. זה לא נפגע, לפי שורש העניין. א"כ אדרבה, ישנה דוקא שמחה מסויימת. ממילא, אם כבר במנחה ישבנו על הכיסאות, א"כ בשלב השני שהוא מוצאי ת"ב הכל התבטל. אמנם, לא חייבו לעשות דברים של שמחה, אבל בעצם כבר הכל מותר.

והמדובר, לגבי תשעה באב הרגיל. ק"ו השנה, שתשעה באב הוא נדחה. שהרי מצד הדין אנחנו פוסקים, שאין באופן זה דין שבוע שחל בו ת"ב. כל האיסור לספר ולכבס, הוא רק בשבוע שחל בו ת"ב ממש. אבל אם ת"ב חל ביום ראשון, ואנחנו פוסקים שאפילו אם חל בשבת ונדחה ליום ראשון, לא נוהגים בו דיני שבוע שחל בו ת"ב. כמובן, מי שרוצה להחמיר

חייב להיות 21 ימים ו-21 לילות? אפשר שהחשבון הולך, משבעה עשר בתמוז, עד ר"ח אלול. שהרי מצינו, כי בר ישראל דאית ליה דינא בהדי גוי, לישתמיט מיניה. והרבה פוסקים אומרים, שישתמט ממנו עד חודש אלול. אם כן, יש לנו 21 יום, שנגמרים בת"ב. ומשם והלאה, עוד 21 יום, כי חודש אב הוא לעולם מלא, וחודש תמוז הוא חסר, א"כ יש לנו ארבעים ושניים מסעות של ימים ולילות.

שאלה מהקהל: אבל הדין של 'לישתמיט מיניה', הוא לא מ"ז בתמוז, אלא מראש חודש אב?

תשובת מרן שליט"א: נכון. אבל אני מדבר על הצירוף, של 21 יום ועוד 21 יום. אינני מתייחס רק לדין של 'לישתמיט', אלא אני אומר, כי מכך שצריך להשתמט עד סוף החודש, כיון 'דריע מזליה', דהיינו שמזלו רעוע, במשך שלושים יום. וישנם דברים, המתחילים מ"ז בתמוז. אמנם הדין הזה, התחיל בר"ח, אבל אני מתייחס לכך, שסוף סוף אלו אינם ימים רגילים, כי המזל של עם ישראל הוא רעוע ונמוך, ביחס לגויים. ממילא, גם בימים הללו, יש בהם איזה צער ועגמת נפש.

שאלה מהקהל: מה עם יום ט"ו באב? תשובת מרן שליט"א: כפי שאנחנו אמרנו, שבת"ב צריך קצת לשמוח, אז כנראה לאידך גיסא גם ביום ט"ו באב, צריך להיות קצת עצוב. אלו 'המסעות'. צריכים לנסוע, לעבור ממצב למצב. ט"ו באב, רובו שמחה. תשעה באב, רובו עצוב. אבל קצת 'תיסע'. כפי שנאמר, בְּיוֹם טוֹבָה הָיָה בְּטוֹב, וּבְיוֹם רָעָה רָאָה, גַּם אֵת זֶה לְעֵמֶת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים [קהל ז', י"ד]. גם בעת שמחה, צריך להיות בבחינת וְגִילוֹ בְּרַעְדָּה [תהלים ב', י"א]. בדרך כלל יש האומרים, כי חודש אב, זהו ראשי תיבות, אִרְדּוֹר בִּירוֹךְ. החצי הראשון, עד ט"ו

על עצמו, בלי נדר, זהו דבר טוב, ואפילו ראוי. אבל מצד ההלכה, אין שום איסור.

כתבתי בס"ד בשע"ה [סימן ק"ו סעיף ז'] כך, תשעה באב שחל בשבת ונדחה ליום ראשון, בלילה שלאחר התענית, יש אומרים שאסורים בבשר ויין, לפי דעת המחמירים בשאר תשעה באב כדלעיל סימן ק"ה סעיף כ"ג, מפני אבילות היום. אבל למחרת, מותרין מיד בכל. לא ביום האחד-עשר, אלא ביום העשירי, שזהו יום ראשון. גם לפי המחמירים, זה רק במוצאו. ולפי שיטתנו, אפי' אם היה בת"ב ממש, מותר היה כבר לגמרי במוצאו.

אם כן, זה לא יהיה תירוץ, לקחת את מוצאי ת"ב, בחשבון מ"ב המסעות.

מה שכן, אולי בכל זאת אפשר לחשב מליל י"ז בתמוז, כיון שמאז אנחנו כבר אומרים 'עננו', למרות שעדיין לא התחיל עניין הצום. כי איננו מתכוונים, לחייב בכך איזה דבר. אלא אנחנו מבקשים, שהקב"ה יענה לנו. בפועל, הצום מתחיל מן הבוקר, מעלות השחר. אבל, כבר מהלילה, אנחנו אומרים 'עננו'.

אולי הדבר אינו כ"כ מספיק, לכן אולי נוסיף את המובא בפוסקים, שבעל נפש יחמיר בליל שבעה עשר בתמוז, את כל החומרות של ת"ב. דהיינו, מצד הדין, מותרים כל האיסורים והחומרות, האסורים בת"ב כמו ביום הכיפורים, כגון רחיצה וסיכה וכו'. הרי ביתר הצומות, הדבר לא נוהג. מותר להתרחץ בחמין, ומותר לשמוח ולשיר וכו'. אבל, בעל נפש יחמיר. אם כן, יש מקום להחשיב זאת, גם בליל שבעה עשר בתמוז.

ברם, אפשר בכלל להגיד מהלך אחר. לכאורה, מי אמר שארבעים ושתים מסעות,

באב, זה ארור. ומט"ו באב, זה ברוך. אבל שוב פעם, הכל באופן יחסי.

הרי ישנו פסוק מפורש [הושע ב', י"ג], וְהִשְׁפַּתִּי כָּל מְשׁוֹשָׁה חֲגָה חֲדָשָׁה וְשִׁפְתָּהּ וְכָל מוֹעֲדָה. 'חדשה' היינו, חודש אב. הרי ישנו מאן דאמר בגמ', שעניין איסור תספורת וכיבוס, הוא בכל חודש אב, רק שאיננו פוסקים כך. אבל לגבי 'לישתמיט מיניה', על דבר אחד, בודאי שישנו מקום יותר להחמיר.

ואפשר להוסיף בדרך צחות, כי בזמנינו מקויים הענין של מ"ב מסעות בימים הללו, גם פשוטו כמשמעו, כי מאחרי ת"ב עד ר"ח אלול הם ימי "בין הזמנים" אצל בני הישיבות והכוללים, ונוסעים לנופש מהבא להתם, ומהתם להכא. וצריך חיזוק גדול ללימוד התורה ולהינצל מכל מכשול בפרט בזמנינו, ועיין מ"ש בס"ד בנפלאות מתורתך ריש פרשת ואתחנן. וקויי ה' יחליפו כח].

פירוש רבינו אברהם בן שלמה זצ"ל בכת"י, בעניין הבקעה העיר – שנבקעה מעצמה.

השבוע זכיתי בס"ד, לראות את פירוש רבינו אברהם בן שלמה, על נביאים ראשונים בכת"י. עד ספר מלכים ראשון, כבר נדפס. ועל ספר מלכים שני, עדיין לא נדפס. ושם כתוב עניין החרבן, כדלקמן. המחבר חי בתימן, לפני 600 שנה. הוא כותב בסוף הספר, נשלם פירוש (ספר) מלכים, עם פירוש יהושע ושופטים ושמואל, בעזרת הבורא. אני קטן התלמידים, אברהם בן ר' שלמה, יהי שמו לעולם.

מהרי"ץ מזכיר אותו, לגבי הפסוק וּבִדְרָכָם יֵצְאוּ [יחזקאל מ"ה, כ"ז, הפטרת שבת החודש]. מהרי"ץ כותב, שהוא מצא ראיה לגירסתנו. הרי בספרים האחרים כתוב, ובצאתם יצאו.

ומהרי"ץ מביא בחלק הדקדוק, וכן ראיתי להרב רבינו אברהם [בן שלמה], קדמון מחכמי צנעא יע"א בפירוש כת"י יע"ש. זהו המקום היחיד, שמהרי"ץ מזכיר אותו. אף אחד, לא הביא אותו. אבל זהו ספר חשוב מאד.

הוא כותב שם עוד, אספתי אותו מכמה פירושים, וברוך מי שעזרני עד שהשלמתיו, חדש אדר ראשון שנת אתשל"ג [הקפ"ב]. 'אספתי אותו', כביכול הוא רק 'מלקט'.

בכל אופן, לעניינינו הוא כותב כך. ושנו רבותינו ז"ל, בשבעה עשר בתמוז, הבקעה העיר. כלומר, מעצמה, בגזירת שמים. ועל כן אחז לשון 'הבקעה'. וכן לשון 'ותיבקע העיר'.

לכאורה, מה הפירוש 'הבקעה העיר'? וכי היא בקעה מעצמה? הרי נבוכדנאצר עשה מצור על ירושלם, במשך כמה שנים? אלא, 'הבקעה' היינו, מעצמה. כלומר, הגויים לא היו מצליחים לבקוע את ירושלם. לכן, לא כתוב בסגנון כזה, 'ותיבקע העיר', כי הם לא היו יכולים לבקוע אותה. אבל בעוונותינו הרבים, 'ותיבקע העיר'.

ומצינו שהמלכים לא היה בהם כח לכבשה, אלא היו יראים ונרעדים להתקרב אליה. אנחנו לצערינו, אחרי החרבן, כביכול כבר עיכלנו זאת. אבל מראש, היה פחד לכל מלכי העולם, להתקרב אל העיר ירושלם. ואין שם אומה מאומות העולם, אולי זאת טעות, וצ"ל 'ואין שום אומה מאומות העולם', יכולה להאמין בירושלם שתבוא במצור לעולם, ושתשלוט בה יד צר ואויב. וכן מצינו במדרש, שאמר הקב"ה לנבוכדנאצר, עֲלֵה וְהָחֵרַב יְרוּשָׁלַם. אמר, לא בעינא. דלא מצמצמא איתי, כמה דעבד מלקמאי. פירוש, שלא תדקדק עלי מדת הדין, ותחריב אותי כמו

נשווה זאת אל הדברים האחרים שנזכרו שם. כתוב, 'זשרף אפוסטרומוס את התורה'. לא כתוב, 'זנשרפה התורה'. אם אתה אומר מי שרף, מובן כי הוא זה ששרף. א"כ, למה אתה אומר, הבקעה העיר? היה צ"ל, הכשדים בקעו את העיר, או נבוכדנאצר בקע את העיר, או נבוזראדן. למה כתוב 'הבקעה העיר'? א"כ, הדיוק הוא יותר, מדברי המשנה.

ראיתי כי במצודת דוד שם, מסביר זאת ע"ד הפשט. הוא לא נכנס למדרש הזה. הוא גם הרגיש, כי הלשון הזאת, איננה מתאימה. לכן הוא אומר, כי אנשים בירושלם היו כ"כ רעבים וצמאים וחלשים, עד שלא היה להם כוח לעמוד מול האויב, לכן כביכול העיר נבקעה מעצמה. לפי דבריו, לאמיתו של דבר, אכן האויבים ביקעו את העיר, אבל הדבר נראה כאילו הבקעה העיר, כיון שלא היה להם כוח להילחם כנגדם. זהו לפי הפשט.

האמת היא, כי בהתחלה התפלאתי על הדברים, שכתב רבי אברהם בן שלמה. אבל אח"כ חיפשתי ומצאתי, כי המקור שלו, מרבינו פחיי בספר כד הקמח [ערך אבילות. בדפוס החדש, ירושלים ה'תש"ט, הוא בדף ס"ד]. הוא העתיק, כמעט מלה במלה. רבינו בחיי מדבר שם בעניין האבילות על ירושלם, ישנם שם כמה עניינים, ובין היתר הוא מכניס גם את הנושא הזה.

מדוע אנו אומרים ברצה והחליצנו וכן במנחת שבת ובברכה מעין שלש, "הנח לנו אבינו ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו", כביכול רק "ביום מנוחתנו" לא תהי צרה ויגון.

אחד מידידנו הותיקים, עורר אותי לשאלה, לגבי מה שאנו אומרים, 'הנח לנו אבינו, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו'? הלשון קצת מוקשה. לכאורה מובן, 'אל תהי צרה ויגון ביום

שהחריבה המלכים הראשונים. נבוכדנאצר פחד, להתעסק עם ירושלם. כבר ידע מה קרה לסנחריב, וכן פגעה בזולתם. מה עשה? ישב בדוכני של אנטוכיא, ושלח את נבוזראדן רב טבחים להחריב ירושלם, ולא היה יכול. נתן השם ברוך הוא בליבו, ממדד בחומה, והיתה שוקעת בכל יום טפחיים ומחצה, עד ששקעה כולה, ונכנסו האויבים לירושלם. ועל אותה שעה אומר הנביא [איכה], לא האמינו מלכי ארץ וכל יושבי תבל כי יבוא צר ואויב בשערי ירושלים. הדבר היה פלא. אף אחד לא העלה זאת אפי' בחלומותיו. הדבר לא יתכן. כי העיר ירושלם, זהו משהו גבוה וכו'.

לכאורה, למה הוא צריך להגיד, 'ישנו רז"ל, בי"ז בתמוז הבקעה העיר'? נכון כי זאת משנה במסכת תענית, כפי שהבאנו בתחילת השיעור? אבל בעצם, הרי זהו פסוק מלא בספר ירמיה [ירמיהו ל"ט, ב'], בַּחֲדָשׁ הָרְבִיעִי בַּתְּשַׁעָה לַחֲדָשׁ הַבִּקְעָה הָעִיר. כך היה בבית הראשון. ישנם האומרים, ששבעה עשר בתמוז, היה בבית שני. אבל חרבן הבית הראשון, היה בתשעה. אבל הירושלמי [תענית פ"ד הלכה ה'] מתרץ זאת, קלקול חשבונות היה שם. דהיינו, מרוב והצרות והצער, הם התבלבלו, ולא ידעו מה היה התאריך. כלומר, בעצם גם חרבן בית ראשון, היה בשבעה עשר בתמוז. והנביא לא רצה לכתוב, שבעה עשר בתמוז, כיון שיחשבו הקוראים שזאת טעות. כי כולם חשבו, שזה תשעה באב. הנביא כתב, לפי מה שאנשים סברו, בכדי שלא יחשבו, כי מה שהוא כותב זהו אינו נכון. אבל האמת היא, שאכן זה היה בשבעה עשר בתמוז, רק ש'קלקול חשבונות היה שם'. אם כן בעצם, זהו פסוק מפורש, 'הבקעה העיר'.

אולי לגבי הפסוק, היה מקום לדחות זאת, כי אכן כתוב 'הבקעה', אבל הכוונה שזה יצא כך. אולם לגבי המשנה, הדבר יותר מדויק, אם

מנוחתנו, כביכול רק ביום שבת לא יהיה צרה ויגון, אבל בשאר הימים, ח"ו שיהיה. לכאורה, הלשון הזה תמוה. אנחנו אומרים זאת, במנחה של שבת. וכן ב'רצה והחליצנו', בברכת המזון. וכן בברכה מעין שלוש, כאשר מזכירים 'מעין המאורע', אנחנו אומרים בנוסח הזה, והנח לנו אבינו וכו'. זאת הזכרת השבת, בתוך ברכה מעין שלש. ובנוסח שלנו, אנו אומרים זאת גם במנחה של שבת. בנוסחאות האחרות, לא אומרים זאת, אלא הם אומרים, יכירו וידעו כי מאתך היא מנוחתם, ועל מנוחתם יקדישו את שמך. אבל כולם אומרים את המלים הללו, בנוסח 'רצה והחליצנו'. איך מסבירים זאת? כיצד לפרש את העניין?

הערה מהקהל: הכוונה, בשביל יום מנוחתנו. תגובת מרן שליט"א: מנין לך? תשובה מהקהל: ממהרי"ן. תגובות מרן שליט"א: לולא חרשם בעגלותי, לא מצאתם חידתי. כתב לי ידידנו הנעלה הרב ליאור מאיר מועלים הי"ו מהעיר רכסים ת"ו כך, לק"י יום ראשון לסדר בלק ה'תשע"ו בשכ"ז.

לכבוד מרן שליט"א שלום וברכה וכט"ס אחדשה"ט.

כשהתפללתי השבת תפילת מנחה של שבת, התעוררתי באמרי התיבות "והנח לנו אבינו ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו", התעכבתי קצת ותמהתי לרגע, שמבקשים לכאורה שלא יהיה צרה ויגון ביום מנוחתנו, אך ביום אחר שפיר דאמי ח"ו.

תוך כדי התפילה, הוא פתאום התעורר, מה אני אומר?

לכאורה, אין לומר שהכוונה לפחות ביום מנוחתנו. אולי נסביר, כי הכוונה היא, שאמנם אני מתפלל שתמיד זה לא יהיה, אבל לכל הפחות היום, שלא יהיה צרה ויגון, בזכות יום השבת. כי בכאן מבקשים, על הסרת הנזק, ולא דומה לבקשה טובה, ששם שייך לומר שמבקש בסדר עולה. דהיינו, כגון כתבנו לחיים, ורק אח"כ ובספר חיים ברכה ושלום. לדבריו, לא מסתבר לפרש כך, כי בשלמא לגבי דבר שהוא טוב, אני יכול לבקש קצת, ואח"כ עוד קצת. אבל על דבר רע, כאשר אני אומר לשון כזאת, יש מקום להבנה אחרת.

ומיד כשחזרתי שוב על המילים הללו, כיוונתי "בזכות" יום מנוחתנו, והונח לי. ואז נזכרתי, שכמדומה כך כותב מהרי"ן זצוק"ל, ומיד בסיום התפילה פתחתי עין חיים, ואכן כך כתוב בדף קמ"ו וז"ל, תפילה היא שנתפלל לה' יתברך שיניח לנו ושיצילנו מכל צרה ויגון בזכות יום מנוחתנו. בי"ת 'ביום', כמו 'בעבור'. כך למדתי מספר באר מים חיים, שכתבתי לקמן בפירוש רצה והחליצנו עכ"ל.

אם כן יוצא, שלא הונח למהרי"ן לפרש כפשוטו, מכוח מה שאני תמהתי כדלעיל, ועל זה אמר שהבי"ת הוא במקום בעבור, ודלא כפשוטו. דהיינו, אל תבין כפי הפשט, שביום הזה לא תהיה צרה, אלא הכוונה היא, בעבור יום זה.

לאחר מכן הראוני זוהר פר' תרומה נדף קס"ט, ובמתוק מדבש שם מתבאר, שאין דינים וחיצונים בשבת. אז אנו אנו מזכירים את הנצח, שהוא בחינת דין, להיות נצח והוד נכללים וכו'. ועל דא, וכדי שלא יתעורר הדין בשבת, אנחנו מתפללים 'אל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו'. וא"כ משמע, שבקשה זו מיוחדת לשבת. ולפי זה, גם אם לא כוין 'בעבור', אלא כפשוטו, שפיר דאמי. דהיינו,

על חמשה צדיקים. בזכות החמשה הצדיקים האלה, אתה תשחית אותם!

לכאורה, זהו תירוץ טוב. אבל השואל כתב, ש'זה לא כפשוטו'. דהיינו, זהו פירוש קצת דחוק.

אולי ישנם החושבים כך, אבל זהו לא פירוש דחוק. ישנם עשרות פסוקים, אשר מדברים בסגנון הזה. ולא רק לגבי האות בי"ת, אלא גם לגבי האות למ"ד. למשל, לגבי הפסוק, תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לֵאלֹהִיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל [במדבר כ"ה, י"ג], כותב רש"י, לאלהיו, בשביל אלהיו. כמו [במדבר י"א, כ"ט] הִמְקַנָּא אֶתְּהָ לִּי, בשבילי. [זכריה א', י"ד] קָנָאתִי לִירוּשָׁלַם וַלְצִיּוֹן, בשביל ציון. כך רש"י כותב, לגבי האות למ"ד.

אבל גם לגבי האות בי"ת, ישנם הרבה פסוקים כאלה. למשל, ישנו פסוק בתהלים [תהלים ו', ח'] עֲשֵׂשָׁה מִכַּעַס עֵינַי עֲתָקָה בְּכָל צוּרָי. פירושו, 'עששה מכעס עיני', העין כהתה מרוב צער, כמו עששית. כביכול ישנה זכוכית, המפסיקה בינינו. אין הכוונה, לזכוכית של זמנינו, כי היום הזכוכית היא בהירה. אבל בדורות הראשונים, הזכוכית היתה מחלישה קצת את הראייה. 'עתקה' היינו, זה נהיה עתיק וישן. ולגבי המלים 'בכל צוררי', מסביר רש"י, בשביל צרות שמצירין לי. ישנם הרבה מקומות כאלה. למשל, בְּרָאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים [בראשית א', א'], בשביל ישראל שנקרא ראשית. לא יִדּוֹן רוּחִי בְּאָדָם [בראשית ו', ג'], בשביל האדם. וַתָּשָׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ [בראשית מ"ט, כ"ד], בשביל איתנו. עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאַרְבֶּה [שמות י', י"ב], בשביל מכת הארבה. כִּי בָרָבִים הָיוּ עִמָּדִי [תהלים נ"ה, י"ט], בשביל הרבים שהיו עמדי. וכהנה וכהנה. אפשר לראות זאת, בספר תהלים עם פירוש רש"י

הדברים כמשמעם, אבל ישנה כאן איזו כוונה על פי הסוד, כמבואר בדברי ספר הזוהר הק'. אעפ"י שאיני מבין הדברים. ואנו אין לנו אלא דברי כת"ר, ומחכים ומצפים לתשובתו, ליאור מאיר מועלם, רכסים. ה' ישמרהו ויחייהו.

שאלה זאת, הובאה אלי כבר מלפני כמה שבועות, ומאז אני חושב על השאלה הזאת. והאמת היא, כי אפשר לפרש זאת בכמה וכמה דרכים, ישנם הרבה רעיונות.

ראשית, מהרי"ץ כבר עמד על כך שם. הוא אפילו לא שאל את השאלה, כנראה מרוב שהדבר פשוט, הוא הושיט לנו ישר את התשובה. כי בעצם, היינו צריכים לשאול לבד את השאלה הזאת. רק שנפלה כאן טעות דפוס, כתוב [דף קמ"ז] כאן, כך למדתי מספר מק"ח, בראשי תיבות. כביכול, זהו ספר מקור חיים. אבל זה לא מק"ח, אלא צריך להיות במ"ח, דהיינו באר מים חיים.

אפשר לעיין זאת בגוף הספר באר מים חיים באריכות, המחבר הוא מוה"ר חיים עובדיה מדף ס"ה. ועיין עוד פירושי רבינו אליהו מלונדריש דף ק"ו.

ובפירושו על ברכת המזון, כותב מהרי"ץ [ע"ח דף קס"ט ע"א] כך, ביום מנוחתנו, בי"ת 'ביום', במקום 'בעבור', כבי"ת 'התשחית בחמשה', עיין באר מים חיים שהאריך בזה ע"כ. הוא מביא ראיה מן הפסוק, אוֹלִי יַחְסְרוּן חַמְשִׁים הַצְּדִיקִים חַמְשָׁה, הַתְּשַׁחֲתִית בְּחַמְשָׁה אֶת כָּל הָעִיר [בראשית י"ח, כ"ח]. בעל באר מים חיים, לא הביא את הפסוק הזה. לכאורה, מה הפירוש, התשחית "בחמשה" את כל העיר? אלא הכוונה, בגלל החמשה. המדובר שם,

מבואר ומפורש [דף י"ט-כ"], הוא אסף הרבה מקומות במקרא, שכתוב בהם כך.

מכך אפשר להבין, גם לגבי יעלה ויבוא. מתלמידי חכמים רבים שמעתי ששמו לב לכך. גם שם, ישנה את אותה הקושיא. הרי אנחנו אומרים, ומלטנו בו מכל צרה ויגון. וכי רק היום, תמלט אותנו? על שאר הימים, איננו מבקשים? אולי שם זה לא כ"כ קושיא, כי גם לפני כן כתוב כך, זכרנו ה' אלהינו בו לטובה, פקדנו בו לברכה, הושיענו בו לחיים. שם הדבר לא קשה, כיון שהכוונה היא, שאנחנו מבקשים כי בזכות היום, אם זה ראש חודש, או חול המועד, או יום טוב, מתי שאומרים יעלה ויבוא, אנו מבקשים, זכרנו ד' אלדינו בו לטובה. דהיינו, כיון שהיום הזה הוא יום קדוש, תפקוד ותזכור אותנו בו לטובה, וממילא הדבר ישפיע על כל החודש. ממילא אפשר להבין, כי גם ההמשך, הולך על אותו המהלך.

דרך אגב, המלים זמלטנו בו מכל צרה ויגון, כתובות רק בנוסח שלנו. בנוסחאות האשכנזים והספרדים, אין את המלים הללו. אבל גם לדידהו, הדבר קשה שם.

אבל האמת היא, כי גם מצאנו, שהמלה 'בו', מתפרשת 'בשביל'. כגון, ב' יכתירו צדיקים ב' תגמל עלי [תהלים קמ"ב, ח']. מסביר רש"י, ב' בשבילי. בשבילי יכתירו צדיקים. כמו כן, ואדירי כל חפצי בם [תהלים ט"ז, ג'], רש"י מפרש, כל צרכי נעשים בשבילם. וכהנה וכהנה.

אספתי ראיות, מעוד כמה מקומות. למשל, פירוש הטור על הפסוק, והוא נחש ונחש בו [בראשית מ"ד, ה']. בדרך כלל מבינים, כי הכוונה היא, שהוא היה מנחש בגביע. זהו הפירוש השני, שמביא הטור. אבל בפירוש

הראשון הוא מסביר, נחש בשבילו. דהיינו, בכדי להשיג את הגביע, יוסף שואל את כל המנחשים החכמים העבדים שלו, תנחשו איפה זה? והעבד אומר לשבטים, 'זהו נחש ינחש בו', דהיינו בשבילו. ועל ידי זה הוא גילה, שאתם לקחתם את זה. ולכן, הוא רדף רק אחריכם. כי אחרת, למה רק אחריהם הוא רדף?

וכן מפרש רבינו יונה, מובא בספר חיצו מנשה [דף 36], רבינו יונה פירש, 'בו', בעבורו. שישאל למנחשים בשבילו. ועיין עוד רבינו פח"י ושאר מפרשים.

אותו הדבר מובא בזהר חדש [פרשת ויצא דף ל"ה ע"ב], והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו [בראשית כ"ח, י"ב], בשבילו, עיי"ש.

כמו כן בספר פרח שושנה פרשת משפטים דף רס"ג, לגבי הפסוק, למועד חדש האביב ב' ב' יצאת ממצרים [שמות כ"ג, ט"ז]. 'בו' היינו, בשבילו יצאת ממצרים. הוא מסביר זאת שם, על דרך הרמז.

בכמה וכמה מקומות רואים, שהדבר מתפרש כך. אם כן יוצא, שהפירוש הזה, איננו דחוק.

אבל מצד שני, הרי התפילה צריכה להיות, בלשון ברורה. א"כ, למה אנחנו אומרים לשון כזאת, זאל תהי צרה ויגון, שיש בה פתחון פה לערער? מדוע אנחנו אומרים דבר, שיש בו משמעות, כי ח"ו לגבי הימים אחרים, איננו מבקשים, איננו דואגים ומתפללים על כך, שלא יהיה בהם צרה ויגון?

הרי הכלל הוא, שהתפילה צריכה להיות, בלשון ברורה. הרבה פוסקים [או"ח סי' קי"ט] מביאים זאת, כגון הפרי חדש, ושערי תשובה,

כוח להמשיך ללכת, אמר, רבש"ע, יהי רצון שיזדמן לי חמור. והנה הגיע הערבי, בדוי, עם חמורה שילדה עיר. אמר הערבי ליהודי, תשמע, אתה תיקח את העיר על הכתף שלך. אמר היהודי, אכן, הקב"ה הזמין לי חמור. החמור הגיע. אבל טעיתי שלא אמרתי, מה לעשות בחמור? האם אני ארכב על החמור, או שאני ארכיב את החמור?

לא הסברתי, מה אתה רוצה? הקב"ה אכן הזמין לך חמור, כפי שאמרתי, אבל לא כפי רצונך. אם כן תלמד מכך לקח, לומר בצורה הברורה, מה שאתה מבקש.

מסיים מהרי"ץ, וגם בזוה"ק פרשת וישלח [דף קס"ט ע"א], הצילני מיד אחי מיד עשיו, דבצלותא בעי לפרשא מלוי כדקא יאות.

לכאורה, קשה על מהרי"ץ בעצמו. מדוע בנ"ד אתה מפרש, 'בזכות יום מנוחתנו'. אמנם, אפשר לפרש כך, אבל סוף סוף לשון זאת איננה ברורה. הרי אפשר, להבין זאת אחרת. אמנם זה לא דחוק, אבל אפשר להבין אחרת.

חושבני בס"ד כי התשובה לכך היא, שאכן הדבר נכון, צריך להתפלל בלשון ברורה, אבל כל זה מדובר, לגבי דברים שאנחנו מסדרים בעצמנו. הרי מהרי"ץ מדבר, לגבי ברכת 'שומע תפילה', דהיינו ברכת שמע קולנו וכו'. הלא בברכה הזאת, האדם יכול להוסיף ולבקש, כל מה שהוא רוצה. הוא יכול לסדר לעצמו, איזה נוסח שירצה. כגון, אם יש לו חולה, או איזו צרה, או שיש לו איזו בקשה, בכל דבר ועניין, הוא יכול לבקש מה שהוא רוצה, בברכת שומע תפילה. תכין לעצמך מלים, מה להגיד ולבקש מאת ה' יתברך. הבקשה הזאת, צריך שתהיה בצורה ברורה.

וכף החיים, ומשנה ברורה. והם מביאים מקור לכך, בספר הזוהר הקדוש [פרשת וישלח דף קס"ט ע"א], הכותב לגבי הפסוק, הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו [בראשית ל"ב, י"ב], מכאן, מאן דצלי צלותיה, דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות. דהיינו, יעקב אבינו התפלל, 'הצילני נא, מיד אחי, מיד עשיו'. למה הוא היה צריך לפרט? מדוע הוא לא אמר רק 'מיד אחי'? אלא התשובה, כי לפעמים המלה 'אחי', יכולה אולי להתפרש במובן אחר, שהוא לא מתפלל עליו.

מהרי"ץ זיע"א בעצמו [עץ חיים דף מ"ח ע"א] מאריך על כך, וכותב בפיסקת שמע קולנו בזה"ל, דע, שאם צריך לשאול איזה דבר, יסדר בקשתו בדברים מבוררים ופשוטים. דהיינו, כאשר האדם מתפלל, שלא יאמר דברים, אשר אפשר לפרשם בכוונה אחרת. אלא תאמר בצורה הברורה, על מה הוא מתפלל להקב"ה, ומה הוא אומר. אל תעשה מליצות, ותאמר כי הקב"ה יודע מחשבות, והוא כבר יודע מה אני רוצה. אלא, צריך להגיד דברים ברורים.

והראיה, מאורים ותומים. כשהיו שואלים בדברים סתומים, היתה התשובה סתומה. כמו שמצינו בפילגש בגבעה. הרי בעניין פילגש בגבעה, כאשר בני ישראל רצו להילחם כנגד שבט בנימין, האם לעלות למלחמה? הרי הם כבר נכשלו פעם אחת. וענו להם, תעלו. אבל, לא אמרתי שאתם תצליחו.

ממשיך מהרי"ץ ואומר, וכמו המעשה בערבי אחד, שילדה חמורתו, והרכיב החמור על כתפו של אותו אדם ששאל החמור מה יתברך. ואמר, הקב"ה ענה אותי, אבל אני לא פירשתי, אם לרכוב אם להרכיב. דהיינו, אדם אחד הלך במדבר, הוא נהיה עייף. כדי שיוכל להמשיך את הדרך, מפני שלא היה לו

כך מפרש האבודרהם. והמקור שלו, זהו רבי יהודה ברבי יקר, בדף ל'. אינני יודע, האם גם הראשונים, התקשו בקושיא הזאת? הם הסבירו כך בפשיטות. אבל בכל זאת, אנחנו מרגישים, שישנו כאן איזה קושי. [ועיין עוד ארחות חיים סדר תפילת ערב שבת סעיף ב']

ממשיך בעל אור חדש וכותב כך, ונוכל לומר גם כן, שאנו מתפללים כן, אף מי שהוא נעזב כל ימי החול, ומתפרנס בצער ומתוך דוחק, לפחות ביום מנוחתו, תן לנו די מחסורם לאיש, ולא תהא צרות עין איש באחיו, בעת שיחסר לחמו. ולכך אמר ג' לשונות הללו, כנגד ג' סעודות. ולכך מיושב ג"כ ביום מנוחתו, ביום השבת. אלא ר"ל, לפחות תהא לנו מנוחה מסיבת הזמן, ויהא לאיש די מחסורו ביום מנוחה. כך הוא אומר.

לגבי הפירוש דלעיל, שהכוונה 'בזכות יום מנוחתו', בעצם יש כאן קצת יותר עמקות. כידוע, ישנו מושג, 'דמעות של אושר'. לפעמים מרוב שמחה, רואים דמעות על פני האדם. למה הקב"ה יצר זאת? מדוע נעשה טבע כזה? התשובה היא, כי לצערנו, ואחריתך שמחה תגה [משלי י"ד, י"ג]. ישנם הרבה מצבים, שאם השמחה אולי לא נעשתה כפי שצריך, או שישנו איזה קטרוג על השמחה, ואז ח"ו דוקא לאחר השמחה, בא לו איזה אסון רח"ל. לכן, בכדי לעורר את האדם, שיכווין את השמחה הזאת לשם שמים, ברא הקב"ה בטבע, שתהיה לאדם דמעה, שידמע אחרי זה. א"כ, ביום שבת, אנחנו שמחים. האדם אוכל, ויש לו עונג שבת, כפי שדיברנו בעבר בכמה שיעורים [מוצש"ק יתרו ומוצש"ק פקודי ה'תשע"ו]. אבל ח"ו, יכול לצאת מזה עצבות. לכן אנו מבקשים, 'מנוחה שלימה שאתה רוצה בה', זאת המנוחה האמיתית, 'הנח לנו אבינו וכו'. דהיינו, המנוחה הזאת שיש לנו ביום הזה, יום של שמחה, שלא תצא מכך צרה ויגון.

אבל, לא אמרו זאת, לגבי נוסח אנשי כנסת הגדולה. כך גם נראה, מכל הפוסקים שהזכרתי מקודם. כי כולם אומרים זאת, בדין של שומע תפילה. אבל לגבי אנשי כנה"ג, היו להם כוונות ועניינים וסודות, מדוע להגיד דוקא כך. וגם אנחנו, כאשר אנו מתפללים, אנחנו מתכוונים על דעת אנשי כנה"ג, מה שהם התכוונו. ממילא, גם אם עד היום לא הבננו, שהכוונה 'בזכות יום מנוחתו', אבל כך עכ"פ התכוונו, אנשי כנסת הגדולה. והיתה להם סיבה, מדוע הם רצו לומר כך, במלים הללו דוקא. ישנם כל מיני חשבונות. כגון, ישנו חשבון, של כמה מלים יהיו בברכה. או שישנם רמזים וסודות בסגנון, וצריך להגיד דוקא כך. אבל הדבר אינו חסרון מבחינתנו, כיון שאנחנו מתפללים על דעתם. מה שהם התכוונו, גם אנחנו מתכוונים. והתפילה הזאת, מתקבלת לרצון.

לגבי הפירוש הזה, שהכוונה 'לפחות ביום מנוחתו', ראיתי כי אכן ישנו חכם אחד, שהבין כך, וכתב את הפירוש הזה. מה שנראה לנו, כפירוש קצת דחוק.

זה בספר אור חדש [בוכנר, כלל כ"ז דף צ"ז] כתוב כך, ומה שאומרים ברצה, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתו, הלא טוב לנו להתפלל עלינו, מלהתפלל על היום? כתב האבודרהם, אומרים דרך בקשה. כלומר, אחר שרצית שיהיה לנו יום זה מנוחה, לא תבא עלינו היום אנחה, שנבוא לידי חילול שבת. כביכול, אנו אומרים להקב"ה, אתה רצית שהיום הזה יהיה יום מנוחה, וח"ו אם תהיה איזו צרה, אזי לא יהיה יום מנוחה, כי ח"ו יהיה חילול שבת, כיון שמותר לחלל שבת באופן הזה. לכן אנחנו מבקשים, הנח לנו אבינו וכו', כי אם ח"ו תהיה צרה ויגון, ממילא יהיה חילול שבת, וממילא תתבטל המנוחה.

אלא ברצוני לומר רק עוד שני דברים שהם יסודיים.

בעל בני יששכר מפרש, כי מה שאנו אומרים 'ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו', הפירוש הוא, בגלל שכידוע, השבת היא השורש של כל ימות השבוע. דהיינו, כל ימות השבוע, מקבלים את השפע ואת הטובה מיום השבת. המקור לכך, הוא בספר הזוה"ק.

הבאתי זאת בס"ד כבר בשע"ה [דף ס"ג הערה ק"ה], לגבי "שבת ההתחלה". דהיינו, השבת שעושים לפני החתונה. אמרו בזהר הקדוש [פרשת נח דף ע"ה ע"ב, ופרשת יתרו דף ח"פ ע"א], דכל ברכאן דלעילא ותתא, ביומא שביעאה תליין. על לכן מעוררים שמחה והשפעה לסימן ומזל טוב, שיהיה בשעה טובה ומוצלחת. ושבת זו, כוללת כל החתונה. ולפי מה שהיא השבת, כך יהיה אחר כך.

ספרים רבים, מאריכים בעניין זה. כגון בעל האור החיים, לגבי הפסוק, וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי [בראשית ב', ג']. הברכה הזאת, זו הברכה של-שבת. אם כן, אם בשבת ח"ו ישנו פגם קטן או צער קטן, הדבר מראה, כי ח"ו בכל ימות השבוע יהיה צער. זהו כמו הגרעין, אם הוא פגום, מתגלה בפרי גודל הפגם. כך הוא מפרש, וגם זה פירוש נחמד.

אותו הדבר אפשר לפרש, גם לגבי מה שאנו אומרים בראש חודש, 'ומלטנו בו מכל צרה ויגון', כנזכר לעיל. לכאורה, למה דוקא "בו"? התשובה היא, כיון שר"ח הוא ג"כ סימן לכל ימות החודש. הרי ישנם העושים יו"כ קטן, בערב ר"ח. והסיבה היא, כי זה מכפר על כל ימי החודש. הרי אנחנו אומרים, 'ראשי חדשים לעמך נתת, זמן כפרה לכל תולדותם'. מה הפירוש, 'לכל תולדותם'? רבים מפרשים,

את הפירוש הזה, ראיתי בספר דבר בעתו [שנדוך, דף ק"צ], וזהו דבר נחמד מאוד. זהו אותו הפירוש, כפי שאמרנו לעיל, 'בזכות יום מנוחתנו'. אבל, ישנו כאן עומק בעניין הזה. כי הכוונה היא, שנעשה זאת לשם שמים.

כך הוא כותב, ואל תהי צרה וכו' ביום מנוחתנו, הנה אמרו בעלי מוסר, כי אחר השמחה והשחוק, בכיה. ולכן כשהאדם ישחק הרבה, דמוע תדמע עינו. להורות, השחוק גורם בכיה אחר כך. וכן 'עת לשחוק ועת לבכות', שסוף השחוק, בכיה. וכן 'בכל עצב יהיה מותר, ולשמחה מה זאת עושה'. וכן רבי, לא היה שמח. ויום שהיה שוחק, יבוא צער לעולם, או לגופו, כנודע. ולכן אנחנו בשבת נצטוינו בשמחה ובתענוג. אם כן, אחריה צער. לא כן הוא. כי שמחה שהיא לשם שמים דוקא, אין אחריה צער ח"ו. ולזה אחר שאמרו 'ננוח בו ונתענג בו' דיקא בעצומו של יום, ומעלות הנעשות לכל העליונים, לא להנאת הגוף, אנחנו בטוחים בכך, כי שמחה ותענוג כזה, לא תהא צרה ויגון אחריה, "בזכות יום מנוחתנו", שאנחנו שמחים בעשיית חוקי רצונך, ושמחים ומתענגים בשמחת העליונים, ואין אחר תענוג זה צער.

ואולי הדמעות של האושר, באות להזכיר לאדם שלא תזוח דעתו מרוב השמחה.

כפי שאמרתי, אפשר להגיד בנ"ד, הרבה מהלכים ודרכים, ישנם הרבה דברים עמוקים, כגון בעניין חביבין ייסורים, כל יום קללתו מרובה מחבירו וכו', [ויש פירושים נוספים בכמה ספרים, כגון זכירה לחיים להגר"ח פאלאגי ח"ב לגבי ברכת המזון שאומרים בהגדה של פסח דף ט"ו עמוד ג', ד"ה ואל תהי צרה. ובמטה אפרים (ארדיט) בדרוש לברכת המזון דף צ"ד עמוד ג' סוף ד"ה ואיך], אולם אין לי כעת זמן להרחיב בכל הדברים האלה,

כי הדבר חוזר על 'ראשי חדשים'. כלומר, התולדה של ראש החודש, אלו הם ימי החודש.

ישנו פירוש אחר, שהכוונה היא, על הילדים הקטנים והתינוקות. כי ח"ו, חידוש הלבנה, זה מסוכן לתינוקות. זהו כפי שנאמר, יְהִי מְאֹרֶת בְּרָקִיעַ הַשָּׁמַיִם [בראשית א', י"ד]. כתוב 'מארת' חסר וא"ו, מלשון מארה.

כך כותבים בעלי התוספות [על התורה, פרשת פנחס] לגבי הפסוק וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וגו' [במדבר כ"ח, ט"ז, וז"ל, כל שכן ביום חידוש הלבנה, שיש לדאוג על התינוקות. וקרבן זה של ראש חודש, מכפר עליהם. וזהו שאנו אומרים במוסף של ר"ח, זמן כפרה לכל תולדותם, ותולדותיו של אדם אלו התינוקות. אם כן הכוונה, זמן כפרה לכל תולדותיהם, של עם ישראל. 'ראשי חדשים' לעמך נתת, זמן כפרה לכל תולדותם של עם ישראל. אנחנו מבקשים, שתהיה אז כפרה, בכדי שלא ינזקו.

בעל בני יששכר שהבאנו לעיל, אומר [במאמרי השבתות אות ז'] כך, לכאורה יש להתבונן, למה פירטו שלא תהא צרה ויגון ביום מנוחתינו, דמשמע באינך הימים אין קפידא? והנראה עפ"י מה שכתבתי כמה פעמים בשם הרב עיר וקדיש בעל אור החיים זצלה"ה בפסוק כי ששת ימים עשה י"י [שמות כ', י"א], שהשי"ת לא עשה כי אם ששת ימים, ושוב ברא את יום השבת. ועל ידי קדושת השבת, נבראים שוב ויוצאים מן הכח אל הפועל ששת ימים. וכן הוא כל ימות עולם. נמצא, השבת הוא שרשי לכל הששת ימי המעשה. והנה, אם יש ח"ו איזה חסרון דק מן הדק בשורש, הנה ניכר העניין אחר כך בהשתלשלות הענפים, וכן הוא בכל הצמחים הנזרעים, וכן הוא בתולדות הבעלי חיים, מדברים ושאינם מדברים. מובן העניין למשכיל. משא"כ כשהשורש והזריעה הוא בשלימות, יוצאים

הענפים מושלמים. והנה לפי זה, זה הוא נוסח תפלתנו ביום המנוחה, שלא תהא וכו' ביום מנוחתינו. וכיון שיום המנוחה שהוא שרשי לכל ששת ימי המעשה, יהיה במושלם בלי חוסר, אזי בודאי יבואו ששת ימי המעשה מושלמים, הבן.

דבריו הללו מובאים גם בספר היכל הריב"ש דף קס"א.

בסייעתא דשמיא, ברצוני לומר תירוצו חדש, המובן לפי דברי מהרי"ץ זיע"א במקום אחר. אמנם, מהרי"ץ לא אמר זאת בנדון דידן. אבל לפי דבריו במקום אחר, ישנו חידוש גדול בעניין זה. לא ראיתי זאת, בשום ספר אחר. מי שימצא, ויגיד לנו, ברוך יהיה. הדבר ממש מאיר את העיניים, בכדי להבין את מוצא שפתינו.

מהרי"ץ מסביר [בע"ח דף ע"ז ע"א], מדוע הקדמונים היו אומרים את פטום הקטורת, רק ביום שבת. אנחנו אומרים את פטום הקטורת בכל יום, בשחרית, ואפילו במנחה, כאשר ישנו פנאי, כי בבית המקדש הקטירו את הקטורת בכל יום, בשחר ובין הערבים. א"כ, למה קדמונינו אמרו זאת, רק ביום שבת? מהרי"ץ אומר על כך, כמה תירוצים. ובתירוצו האחרון, 'אחרון אחרון חביב', אומר מהרי"ץ דבר חדש. לפי דבריו, מי שהתחיל להיות חולה בשבת, זהו דבר מסוכן. לכן נהגו הקדמונים, לומר את פטום הקטורת ביום שבת, כי סגולת הקטורת היא להגין מן המגיפה ומכל מיני מחלות, כפי שכתוב לגבי אהרון הכהן, וַיִּתֵּן אֶת הַקֶּטֶרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם [במדבר י"ז, י"ב].

כך לשון מהרי"ץ זיע"א, כל הנחלה בשבת, מסוכן יותר ממי שאירע לו חולי בשאר ימים.

האבן עזרא בעצמו, שחיבר פיוט זה, מרחיב בפירושו בעניין זה.

רבינו בחיי בפרשת שופטים, לגבי הפסוק, **מְעֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף** [דברים י"ח, י"], כותב על כך בהרחבה. וז"ל, עוד הזכירו שם באותה איגרת, כי מי שרוצה להמשיך אליו רוחניותו של שבתאי, שהוא כוכב המשמש ביום שבת, שיש לו למעט באכילת הבשר ובשאר כל המאכלים וכו', ושילבש בגדים שחורים וכו'. הוא מביא את מה שהם כותבים, בספר ידיעת הכוכבים'. דהיינו, אומות העולם הקדמונים, אלה שהיו חכמים גדולים בנושאים הללו, והבינו את כל השפעות הכוכבים על כדור הארץ. הם כותבים, שביום שבת, האדם לא יאכל בשר, אלא ימעט מכל תענוגיו, וילבש בגדים שחורים וכו'. אבל אומר רבינו בחיי, כי זהו רק לגבי הגויים. אבל התורה הקד', באה להגיד בדיוק ההיפך מהם. כי עם ישראל, הם מעל המזל. אצל הגויים, היום הזה הוא יום מסוכן, לכן הם צריכים להתאבל ולהצטער בו, ולאכול כמה שפחות וכו'.

אבל לגבי עם ישראל, מחכמת התורה העולה על חכמת הכוכבים והמזלות, שציוותה אותנו במצות השבת, אשר כוכב שלו שבתאי, שנעשה בהיפך מכל זה. כי החכמה הזאת, סבה גדולה לתחלואי הנפש, וחכמת התורה להם תחבושת ורטיה. החכמה הזאת אסרה אכילת הבשר ביום שבת ולמעט במאכלים, ואנו נצטוונו שנתענג ביום השבת, לאכול בשר ולשתות יין, וכל דבר שיערב לנו, שנאמר [ישעיה נ"ח, י"ג] **וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת עֲנָג**. לגבי עם ישראל, לא שולט בהם המזל. אמנם, אם ח"ו לא הולכים בדרך התורה, אזי אולי הדבר יותר גרוע. אבל כאשר שומרים, והולכים בדרך ה', באה התורה ואומרת בדיוק ההיפך. אין לכם ממה להתיירא, אלא אדרבה, צריך להתענג

ולכך אומרים אותו בשבת, לעצור המגפה והחלאים.

צריכים להבין זאת. מדוע מי שנחלה ביום שבת, הדבר יותר מסוכן?

הערה מהקהל: לפי דברי בעל בני יששכר, הדבר מובן.

תשובת מרן שליט"א: יכול להיות שזה קשור, יתכן שזה יהיה ביאור נוסף. אבל לא רציתי להיכנס לכך.

בכדי להבין זאת, עלינו להקדים כמה דברים. ראשית, צריכים לדעת דבר חשוב. כידוע, ישנם שבעת כוכבי לכת, שסימנן שצ"מ חנכ"ל. ש'בתאי, צ'דק, מ'אדים, ח'מה, נ'וגה, כ'זכב, ל'בנה. שבתאי, הוא כנגד יום שבת, הוא שולט בשבת, לכן הוא נקרא בשם זה, שבתאי. המהלך שלו, הוא איטי. כל יתר הכוכבים, הולכים יותר מהר. החמה, והלבנה, וצדק, ומאדים וכו'. ישנם כאלה שתיים עשרה שנה, ויש שמונה עשרה חודשים. אבל שבתאי, הוא הכי ארוך. ההיקף שלו הוא, שלושים שנה. לכן הוא נקרא בשם שבתאי, כי הוא שובת. בלשון הערבית, קוראים לו בשם זחאל, כנראה מפני שהוא זוחל, הוא הכי איטי. בכל אופן, הוא שולט ביום שבת, והכוכב הזה הוא מזיק. ולכן אומות העולם הקדמונים, היו מתאבלים ומצטערים ביום שבת.

זהו מה שאנו אומרים בשיר של שבת, הפותח 'אם אשמרה שבת אל ישמרני'. אחרי כן אומרים כך, 'הוא יום מנוחה הוא יום תענוגים, לחם ויין טוב בשר ודגים, אויבי אבלים בו אחור נסוגים'. 'אויבי אבלים' היינו, אומות העולם, אויבי ישראל, הם אבלים ביום שבת. לי יום שמחות הוא וישמחני'. תכף נראה, כי

בשבת, ולאכול בשר ולשתות יין, ולשמוח וכו'.

החכמה הזאת תלביש שחורים, ואנו נלבש ביום שבת מילת וצבעונין. שנאמר [ישעיה שם] וְכַבְדְּתוּ מַעֲשֹׂת דְרָכֶיךָ, והם המלבושים הנכבדים, שכן רבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי וכו'.

בתשובות רבינו שלמה בן אדרת, זהו הרשב"א [חלק ה' סימן א'], מובאת שאלה ששאלו אותו. למה אומרים במנחה של-שבת את הפסוק, וְאֲנִי תַפְלִיתִי לָךְ יְיָ עַתָּה רָצוֹן וְגו' [תהלים ס"ט, י"ד]. מה הפירוש, 'עת רצון'? אם זהו עת רצון, א"כ מדוע לא אומרים זאת גם ביום טוב?

והוא עונה כך, תשובה, דע כי שעת מנחה, עת מרוצה בימים. וכמו שיש עתים מרוצים בשנה, בעשרת ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכפורים. והוא שאמרו בפרק קמא דברכות, לעולם יהא זהיר בתפילת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה. גם בדניאל כתיב, והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון מועף אלי בעת מנחת ערב. זמן מנחה הוא עת רצון, כפי שבתפילת המנחה, נענה אליהו הנביא. והוא אומר כמה תירוצים, בכדי להסביר, למה בשבת אומרים זאת, ולא ביו"ט.

ובסוף דבריו, הוא אומר תירוץ נוסף, עוד יש טעם אחר, אפשר לאמרו לפי דעת בעלי חכמת הכוכבים, לפי שכבר נודע דמזלו של שבת הוא שבתאי, והוא המסבב ברצון הבורא עניינים קשים, כידוע לבעלי חכמה זאת. ואמר החכם ראב"ע, על כן נצטוו ישראל לנוח בו מכל מלאכה, כדי שיתעסקו למלאכת שמים ובעבודתו, ובזה ינצלו מפגעיו. הקב"ה ציוה שלא יתעסקו בכל מלאכה ביום השבת, בכדי

שיהיו פנויים לעבודת ה', וממילא דבר זה יגן עליהם. מלבד הטעם המפורש בכתוב, כי בו שבת מכל מלאכתו. ישנן עוד סיבות. ועל כן תיקנו לומר ואני תפילתי וגו', שנתפלל ונתחנן לפניו, יהי רצון מלפניו, שתהא תפילתו בו בעת רצון, ושתקובל תפילתו ועבודתו לפניו.

לדבריו, זאת התשובה לשאלה. דהיינו, אנחנו מתפללים, ואני תפילתי לך י"י עת רצון, כיון שיום שבת זהו יום מסוכן, לכן אנו מבקשים מהקב"ה, שהתפילות והעבודות שלנו, יתקבלו ביום הזה. תשובה זו עונה על השאלה, למה אומרים זאת בשבת, ולא ביו"ט.

אבל לכאורה קשה, למה אומרים זאת, דוקא בתפילת מנחה?

מישהו רצה להגיד לי, כי בשעת המנחה, שולט שבתאי. הרי שעות שליטת הכוכבים, זה הרי מתחלף. כידוע, רש"י אומר במס' ברכות ודף נ"ט ע"ב, [ובעוד מקומות] כך, שבתאי, שם שעה ראשונה של ליל ד', שבאותה שעה נתלו מאורות. ושבע שעות הן, וחזרות חלילה, שצ"ס חנכ"ל. תמצא בהיקף סדרן של עולם, סימני שעות, תחילת הלילות כצנ"ש חל"ס. מוצאי שבת, כוכב. תחלת ליל ב', צדק. תחלת ליל ג', נוגה. תחלת ליל רביעי, שבתאי וכו'.

במוצאי שבת, השעה הראשונה, זה כוכב. אם כן, בואו חשבון. שבתאי שולט בשבת, באופן כללי. אבל כל הכוכבים שולטים, כל אחד בשעה שלו. זאת אומרת, ישנה שליטה כללית, וישנה שליטה על שעה מסוימת. א"כ, אם מתחיל כוכב במוצ"ש, אזי שבתאי הוא כמה שעות מלפני כן, ממילא זה יוצא בערך בזמן המנחה.

לא צריך להגיד, שישנה שעה מסוימת, שבה שבתאי שולט, וזה מקביל כנגד השעה הזאת. הדבר גם לא נכון. הרשב"א לא נכנס לפרט הזה. לפי כל התירוצים שלו. הוא אומר בתשובתו, כמה תירוצים. מה שאמרנו מקודם, זהו התירוצי השלישי. לפני כן, הוא אומר שני תירוצים נוספים. ולפי כל התירוצים, שעת המנחה, זאת שעה מרוצה. כפי שמצינו, 'לא נענה אליהו, אלא בשעת המנחה', כיון שזאת שעת רצון. וכמו שהביא גם מספר דניאל. א"כ, הרשב"א סמך על החלק הזה.

ממילא יוצא כך. מהרי"ץ אומר, כי אם האדם התחיל להיות חולה ביום שבת, זהו דבר מסוכן. ומסתבר לענ"ד, שזהו לאו דוקא כאשר האדם מתחיל להיות חולה, אלא כל צרה שתתחיל בשבת, זהו דבר מסוכן. כגון, צרה מאויב, או מכל נגע, או מכל דבר אחר. לאו דבר מחלה, אלא כל דבר צער. אמנם, מהרי"ץ לא כתב זאת במפורש, כיון שהדבר לא היה שייך לנושא שלו. אבל מסתבר, שכך הוא פירוש הענין. הוא הדין והוא הטעם. דהיינו, לאדם זה פגם בקדושת השבת. אם הוא נפגע בשבת, ולא הגינה עליו זכות שבת, הדבר סימן, כי ישנה כאן פגיעה בו מצד המזל. והראיה, שהוא נפגע.

הראה לי ידידנו הרב אלעזר יוסף הי"ו, את מה שהביא בספר שבת קודש, בשם ספר כף החיים, להר"ר חיים פאלאגי, שכתב ובסימן ל"א כך, המזיקין שנבראו בערב שבת, אותן רוחות נחין בשבת, ובאין להזיק למי שמחלל שבת, או עצב בשבת, או אינו מתעדן בו. לכן, רוב תחלואי רוחות, בשבת.

ואיתא בהשמטות זוהר הקדוש סדר שמות דף רע"ו ע"א, דבשבת שליט בעלמא מזל שבתאי, ולא בעמא קדישא וכו'. כיון שבשבת

יש לי כאן לוח [עיין לקמן עמוד 22], של שליטת הכוכבים. לגבי יום שבת, שבתאי צדק מאדים חמה נוגה כוכב לבנה שבתאי צדק מאדים חמה נוגה. א"כ יוצא, כי במוצאי שבת, מתחיל כוכב. וכמה שעות לפני כן, זה שבתאי, וזה בדיוק שעת מנחה.

אבל התירוצי הזה, איננו נכון. השעות של שבתאי, ישנן שלוש פעמים. וכבר בליל שבת, יש לו שליטה.

הערה מהקהל: כל שבע שעות.

תשובת מרן שליט"א: נכון.

הערה מהקהל: זה יוצא בדיוק בכל תפילה.

תשובת מרן שליט"א: נכון.

הערה מהקהל: ישנו מושג כזה, שמחכים בעת הקידוש. יש דעות כאלה.

תשובת מרן שליט"א: נכון. בכדי שלא יגיע.

הערה מהקהל: עד שיש שעת רצון, עת רעוא דרעוין, כל ארבע שעות, ובשבת זה רעוא דרעוין.

תשובת מרן שליט"א: סעודה שלישית. זה עת רצון.

הערה מהקהל: וכל השבוע, זה לא כך.

תשובת מרן שליט"א: א"כ, אתה אומר תירוצי אחר, תשובה אחרת. זה בעצם מה שמונח בדברים דלעיל, שזהו עת רצון. בקיצור, זה לא קשור לכוכב הזה. ואני אומר, כי גם לא יכול להיות התירוצי הזה. אבל הרשב"א בתשובתו, לא אמר את הנקודה הזאת. הוא לא הסביר, מה המיוחד בשעה הזאת? הוא עונה תשובה כללית, שבשבת שולט הכוכב הזה, והתפילות ועבודות ה' שלנו, באים לבטל זאת. כך היא שיטתו, הוא לא מסביר זאת. מה שאתה אומר, זהו לכאורה תירוצי אחר.

אלא צריכים להגיד, כי מה שהוא אמר בתחילת התשובה, ששעת המנחה, זה עת רצון. הוא בעצם סמך, על מה שהוא הקדים.

מזל שבתאי שולט והוא מקפיד ומזיק למי שמחלל שבת.

כך גם כתוב, בספר המנהיג. הוא כבר היה מן הראשונים. הוא אומר, הרי כתוב בגמ' פסחים [דף קי"ב ע"א], לא ישתה אדם מים, לא בלילי רביעיות, ולא בלילי שבתות. ואם שתה, דמו בראשו, מפני סכנה. מאי סכנה? רוח רעה. דהיינו, בשבת מצויין מזיקין. מצד שני, אנחנו אומרים, 'הפורש סוכת שלום'. הכיצד? התשובה היא, כי אכן ישנם מזיקים, אבל הם מזיקים רק למי שמחלל את השבת. אבל מי ששומר את השבת, השבת שומרת עליו, והמזיקים לא שולטים עליו. מדה כנגד מדה. 'אם אשמרה שבת, אל ישמרני'. לגבי השמירה, הא בהא תליא.

א"כ יוצא, כי המזל שבתאי מזיק. ומי שנהיה חולה בשבת, או ח"ו התחילה לו איזו צרה בשבת, אם ח"ו תתחיל מלחמה בשבת, אם יהיה כל אסון שיכול להיות, אם זה מתחיל בשבת, זהו דבר מסוכן מאוד, יותר מאשר בשאר ימות החול.

ממילא, הפירוש הפלא ופלא, 'הנח לנו אבינו, ואל תהי צרה ויגון ביום מנוחתנו'. 'ביום' דייקא, כיון שביום הזה, הסכנה של יום שבת, זהו דבר קשה מאוד. לכן מבקשים אנחנו על כך במיוחד.

למרות שזה נאמר במנחה של-שבת, שזה מתקרב כבר לסיום יום שבת-קודש, מ"מ אנחנו מתפללים בזאת לא על יום זה בלבד שרובו כבר עבר, ומה יועיל אם כבר אירעה והתחילה צרה ויגון. אלא על כל השבתות שתבאנה. ועוד, שברצה והחליצנו בברכת המזון, אומרים זאת כבר בליל שבת.

לפי-זה גם מובן, מה שכתוב בגמרא [מס' שבת דף י"ב ע"א], הנכנס לבקר את החולה, אומר, שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא. לכאורה, מה הקשר?

כתוב בספר זכרון יצחק [הוכגלרנטר, בסוף השו"ת ח"ב דף כ', פרשת ויקהל אות א'] כך, ידוע, דביום שבת, שולט מזל שבתאי. והוא המורה על חרבן ועצבות. ובעבור זה, כמה מהאומות המייללים ומקוננים ביום הזה, מצד המזל המכריח אותם לזה. ואולם לא כן אנחנו בני יעקב, חלק נחלת השם יתברך, נצטוונו מפיו יתברך, לבלתי יעלה על לבבינו שום צער ותוגה ביום שבת, ובזה נודעת לנו כי אנחנו גבוהים למעלה ממערכת השמים, ועל כן ביום ההוא חדות ה' היא מעוזינו.

ובזה אמרתי לפרש מה שאמרו חז"ל בש"ס מס' שבת [דף י"ב ע"א], הנכנס לבקר את החולה בשבת, אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא. לכאורה, 'שבת היא מלזעוק' היינו, שאסור לזעוק בשבת, הרי אין מתריעין ואין זועקין בשבת, רק אם זה ח"ו פיקוח נפש, שמוכרחים לכך. אבל סתם כך, לא זועקים ביום שבת. אם כן, מה הפירוש של מה שאומרים לחולה, 'שבת היא מלזעוק, ורפואה קרובה לבוא'? לכאורה, הדברים בלי קשר. אלא הפירוש הוא, 'שבת היא מלזעוק', למה לא זועקים בשבת, כיון שזהו יום מסוגל, יום קדוש, שאין בו צרות ח"ו, כי המנוחה שלנו מגינה עלינו, ממילא ורפואה קרובה לבוא'.

והיינו להוציא מדעת החולה, שלא יאמר אנוש לשברו, ורפאות תעלה אין לו מצד הטבע, על כן הנכנס לבקרו, יאמץ ויחזק לב החולה, ויאמר, הלא אתה רואה בעיניך, כי שבת היא מלזעוק. והרי מצד הטבע, זה היום גורם עצבון רוח וכנ"ל, ועכ"ז יום זה לישראל עונג ומנוחה, וחלילה להראות בו שום צער

בכל אופן יוצא, כי אם אדם התחיל להיות חולה בשבת, זהו דבר מסוכן. ולפי מה שאנחנו אומרים, עלולים להיות ח"ו כל הצרות. המקום ברוך הוא ישמרנו.

שאלה מהקהל: אולי אפשר להגיד, כי גם אם הוא התחיל להיות חולה בשבת, אנחנו אומרים לו, 'שבת היא מלזעוק', בגלל שבכך מעלים את קדושת השבת, וממילא הרפואה קרובה לבוא. דהיינו, הזמן הוא כ"כ גבוה, א"כ שיתעלה מעל עצמו, ואז ממילא 'רפואה קרובה לבוא'. זאת אומרת, על ידי האמירה הזאת, אנחנו מעוררים יותר את הזכות של שבת.

תשובת מרן שליט"א: אבל כאשר אתה אומר, 'שבת היא מלזעוק', פירושו שאיננו יכולים להתפלל עליך. דהיינו, היה ראוי שנעשה עליך תפילה, אבל כעת זהו יום שבת, ואנחנו לא יכולים לעשות זאת. אם רוצים לעורר אותו לשמור שבת, צריך להגיד לו דברים אחרים. נניח אם ח"ו הוא פגם, וחילל שבת, היה עצוב וכדומה, לכן ח"ו הוא קיבל זאת מדה כנגד מדה. צריכים לומר מלים, שיותר מתאימות לנושא הזה.

המקום ברוך הוא יזכנו. [פירושים נוספים בענין שבת היא מלזעוק וכו', עיין מהרש"א ועיין יעקב ובן יהודה, ושאר ספרים]

בעניין משחק הקלפים, שיש בהם חשש של ע"ז.

ברצוני לסיים, כיון שביקשו ממני, הזכירו לי, אמרו לי שבזמן האחרון, מפיצים לילדים את משחק הקלפים. אינני יודע, למה התחילו לפרסם זאת בזמן האחרון? כך אמר לי אחד האברכים, ידידנו הרב אפרים לוי הי"ו.

ויגון. ואם כן זה למופת, כי אנחנו עם בני ישראל, למעלה מן הטבע והמערכה. ועל כן, רפואה קרובה לבוא. כי ה' עמך ויעזורך לחבוש חליידך.

א"כ הדבר מובן. 'שבת היא מלזעוק', הדבר מראה שעם ישראל לא חוששים, וא"כ 'רפואה קרובה לבוא'.

במחשבה הראשונה אולי חושבים, שזה בדיוק ההיפך ממה שאמרנו מקודם, שאם האדם הזה חולה ביום שבת, זהו דבר מסוכן. אבל, ישנו חילוק. התשובה לכך היא פשוטה. כיון שאיננו מדברים, על מי שהתחיל להיות חולה בשבת.

שאלה מהקהל: אם מישוהו התחיל להיות חולה בשבת, לא להגיד לו את הנוסח הזה?

תשובת מרן שליט"א: אם אתה שואל אותי, לא כתוב ההיפך. בפשטות, לא פלוג רבנן.

תגובה מהקהל: לא מבקרים את החולה, ביום הראשון למחלתו, אלא לאחר שלושה ימים.

תשובת מרן שליט"א: נכון. ראשית, מי שנהיה חולה ביום שבת, עדיין לא יודעים מכך. וחזן מזה, כתוב שרצוי שלא לבקר אותו, כתוב שלא לפרסם זאת במשך שלושה ימים. בדרך כלל, עדיין לא יודעים מכך, ביום הראשון למחלתו. אבל אם אתה שואל, אני אומר זאת לפי הפירוש שלו. אבל אין סתירה. כי אולי נפרש, פירוש אחר. העיקר שאין מכך קושיא.

בהמשך הגמרא שם כתוב, שאומרים לחולה, כך, שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא, ורחמיו מרובין, ושבתו בשלום. ואצלינו התימנים נוהגים להוסיף, וזכות השבת תגן בעדך, וכמו שהעליתי בס"ד בשלחן ערוך המקוצר חלק יורה דעה.

לכן אני מזכיר, את מה שדיברנו על כך בעבר
[בשיעור מוצש"ק כי תשא, אדר ה'תשע"ג], כי בעניין
הקלפים הללו, ישנו חשש של עבודה זרה.

מובא שם [בחוברת שערי יצחק] בשם הרב נפש
כל חי, שכתב וז"ל, שמעתי מפי נכדי, כי
בעברו מצור לצידון, ראה כפר אחד על ראש
ההר בנוי עליו כמו שלשים בתים, ואמרו לו כי
אנשי הכפר הללו עובדים לצורות של הקוביה
בקארטין.

אלו הצורות שישנן שם, עלה, תלתן, יהלום
וכו'. תלתן, זה שלוש עלים. יהלום, זאת צורה
של מעויין וכו'. יש בכך חשש ע"ז.

הערה מהקהל: אולי הוא מדבר על הקלפים
שמחלקים לילדים במסגרת 'אבות ובנים'.
תשובה מהקהל: לא מדובר על מה שמחלקים
ב'אבות ובנים', אלא על הקלפים הרגילים.
תגובת מרן שליט"א: הכוונה לקלפים,
הנקראים בשם ג'וקר. שיש עליהם צורות, כגון
לב, ועלה, ותלתן וכו'. המשחק הזה, יש בו
חשש של ע"ז. הסברנו זאת בזמנו באריכות
בשיעור הנ"ל, ואפשר לראות זאת שם.
שאלה מהקהל: ואם הוא לא מתכוון לעבודה
זרה?

תשובת מרן שליט"א: לא צריך שיתכוונו.
אפילו בלי כוונה. הדבר הזה בעצמו, יש בו
טומאה של עבודה זרה.

מספרים על אחד הגדולים, שהיה באיזה מקום
ספר תורה, ובכל פעם שתיקנו אותו, הוא היה
נפסל, כי מצאו בו טעויות. תיקנו, ובכל פעם היו
טעויות. הוא הסתכל בספר ואמר, תגנוז אותו.
כי מי שקנה את הספר תורה הזה, היה בעל
פונדק, אשר קנה את הס"ת הזה, מהכסף של
משחקי קלפים, ששיחקו הגויים אצלו בפונדק.
אמר הרב, לספר הזה, לא תהיה תקנה, כיון

שכבר שרתה עליו הטומאה. לכן, צריכים
להתרחק מכך.

שאלה מהקהל: לגבי סעודה שלישית בערב
תשעה באב החל בשבת, האם אפשר לפנות
את השלחן, ולהתכוון לתשעה באב? האם יש
בכך משום הכנה משבת לחול?

תשובת מרן שליט"א: רק אם הדבר לצורך
השבת, זה מותר. אבל אם זה בשביל מוצאי
שבת, הדבר אסור. רק אם אתה רוצה לנקות
את השלחן, בשביל כבוד ברכת המזון, למשל.

שאלה מהקהל: השאלה היא, מה צריך לעשות
לכתחילה? לפנות או לא לפנות?

תשובת מרן שליט"א: אם תמיד אתה נוהג
לפנות את השלחן, לפני ברכת המזון, כיון
שהדבר מפריע לך, אזי הדבר מותר. אבל אם
אתה עושה זאת, רק בשביל לחסוך את הזמן
במוצאי שבת, הדבר אסור.

והמקום ב"ה יזכינו בקרוב לראות בנחמת ציון
ובבניין ירושלים אכ"י"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,
נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו,
הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים,
אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו,
נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר
ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.
לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת
למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר
להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.
הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ,
או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.
פרטים בטלפון: 050-4140741

סדר שבעה כוכבי לכת:

שייך לעיל עמוד 18 ד"ה יש. ועיין עוד פירוש רש"י על הגמרא ברכות דף נ"ט ע"ב ופסחים דף צ"ד ע"א וע"ב, ובמ"ש בס"ד בעיני יצחק על שולחן ערוך המקוצר, הלכות קידושין ונישואין סימן ר"ו אות ס"ט מדף מ"ה.

ליל א'	ליל ב'	ליל ג'	ליל ד'	ליל ה'	ליל ו'	ליל שבת
כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה
צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב
מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה
חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי
נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק
כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה
צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב
מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה

יום א'	יום ב'	יום ג'	יום ד'	יום ה'	יום ו'	יום שבת
חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי
נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק
כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה
צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב
מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה
חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי
נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק
כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה	לבנה	מאדים
לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה	שבתאי	חמה
שבתאי	חמה	לבנה	מאדים	כוכב	צדק	נוגה

ואלה פעולותיהם:

חמה – טוב. לבנה – טוב. מאדים – מזיק. כוכב – טוב ורע. צדק – טוב מאוד.
נוגה – טוב מאוד. שבתאי – מזיק. וברוך שומר עמו ישראל.